

mišljenja i komentari

Zavjera šutnje

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Otvorih radio da na trećem programu Radija Zagreb odlušam emisiju *Eppur si muove*... Gost je tog dana bio pomoćnik ministra u Ministarstvu znanosti i tehnologije, dr. Miroslav Čavlek. Eto prilike, ponadah se, da iz prve ruke čujem kako naša znanost surađuje s gospodarstvom, što se to u najskorijoj budućnosti očekuje od naše znanosti na njezinom društveno najvažnijem polju. Nešto se kreće (*Eppur si muove!*) i u našoj znanosti. Ponadah se da ću čuti mnogo toga. Pretvorih se u uho.

Ponadah se – ali jao! Sve što sam ja i drugi slušatelji uspjeli saznati u polusatnoj emisiji bilo je to da su napisani nekakvi dokumenti, da je u radu 200 projekata za koje su odobrena sredstva od 40 milijuna kuna. Da sam brojeve točno prenio, ne mogu vam jamčiti. Još kad sam kao dvadesetogodišnjak počeo surađivati na radiju, urednici su me upozorili da izbjegavam brojeve što je više moguće, jer to je upravo ono što slušatelj ne može percipirati (a ako se pak ne mogu izbjeći, treba ih zaredom ponoviti barem tri puta). No to je tek prva jedinica iz komunikologije.

Druga jedinica je teža. Svaka bi vijest, reportaža ili napis druge vrste trebao odgovoriti – kažu znalci – na šest osnovnih pitanja: tko, što, kada, gdje, kako i zašto. Tko je nositelj tih projekata? Što oni sadrže? Gdje (u kojim institucijama) će se istraživati? Kada će istraživanja početi, a kada završiti? Kako (kojim metodama i sredstvima) će se ona izvesti? Zašto će se provoditi? Na sva ta pitanja nisam uspio u polusatnom razgovoru čuti odgovora. Jesu li to projekti iz farmakologije, brodogradnje, biotehnologije, prehrambene tehnologije, nanotehnologije, molekularne biologije, genetike, genomike? Predviđa li se kloniranje čovjeka, let na Mars ili Proximu Centauri? Možda da – možda ne. Vjerujem da je riječ o nečem vrlo perspektivnom i važnom, jer govornik je govorio vrlo nadahnuo, na granici oduševljenja. Nažalost, to svoje vjerovanje ne mogu potkrijepiti ničim drugim doli sjećanjem na boju glasa: nijedno, naime, od navedenih područja nije spomenuto, kao uostalom ni druga moguća područja istraživanja. "Nazivi svih tih projekata nalaze se gusto ispisani na dvije stranice", veli samozadovoljno doktor Čavlek. Pa tko voli nek' izvoli!

"Kriv je voditelj", veli meni jedna (mlada, da se razumije) novinarka. "Reporter mora uvijek znati od sugovornika izvući ono što hoće." Točno! Čovjek obično pred mikrofonom počinje raspredati svoju, već ranije pripremljenu i tko zna koliko puta ponovljenu priču koja slušatelje (gledatelje) malo zanima – na voditelju je razgovora da ga makar i prisilno spusti na zemlju. Ali što ako sugovornik ne želi reći ono što ga se pita? Što ako voditelj ovog razgovora, Tomislav Kirčmar, sto puta ponovi da hoće vidjeti "drvo, a ne šumu", kad apelira na autora da bude konkretan, a ovaj neće, pa neće! "Ne bih spominjao imena", veli mu gost, a ti si, slušatelju, misli na koga misli kada kaže "naši ugledni postariji znanstvenici".* Naučio je, vidim, diplomaciju, no od te je diplomacije slaba vajda za slušatelje.

Treba li dati protuprimjer? Otvorih opet, ne radio nego televizor. Riječ je o Parkinsonovoj bolesti. Već vidim kako bi naši novinari

riješili te stvari. Pozvali bi nekoliko liječnika zakićenih svim mogućim i nemogućim titulama, koji bi počeli govoriti gledateljstvu naširoko o incidencijama, simptomatologijama, etiologijama, dopaminima, serotoninima, acetilkolinima – i da ne nabrajam dalje. A što rade Amerikanci? Oni nađu nekog poznatog čovjeka koji je obolio od Parkinsonove bolesti, taj poznati čovjek napiše o svom bolovanju knjigu. Ta se knjiga proda u milijunima primjerala, prikaže se i u emisiji *Oprah show*. Milijuni na jednostavan i pristupačan način bivaju upoznati s onime što trebaju znati, a usput se zaradi lijep novac koji se na ovaj ili onaj način upotrijebi za borbu protiv Parkinsonove bolesti. Zašto i mi ne bismo tako činili?

Ne bismo tako činili ne zato što naši ljudi nisu dovoljno bistri (mada ima i takvih), nego zato što se naši ljudi boje da će dobiti po piksi. (Ili, da to kažemo "diplomatski", jer u nas ne postoji demokratska kultura.) Zar doktor Čavlek nije mogao izdvojiti jedan ili dva primjera, pokazati što se napravilo, dokle se došlo, što se očekuje? Čak i da svi ti projekti ne vrijede ništa, među njima bi se sigurno našla dva koja odskaču (u kukulju uvijek ima žita!) i prema kojima bi slušatelji dobili ružičastu sliku o stanju naše znanosti i radu našeg ministarstva. Ali stekao sam dojam da gosta emisije *Eppur si muove* ni ne zanima što misle oni koji ga slušaju.

Zašto?

Pa naprosto zato što slušatelji, javnost (od one najuže, znanstveničke, do one najšire, nazovimo je građanske) u nas ne odlučuje ni o čemu, a što je najtragičnije u svemu tome, naša javnost ni ne želi odlučivati. Teško se može očekivati da će netko pisati uredništvu i protestirati zbog lošeg programa. Još je manje očekivati da će ljudi početi otkazivati pretplatu ili da će – ovo već graniči s fantastikom – znanstvenici zahtijevati da se pronade čovjek (glasnogovornik) koji bi znao bolje govoriti o stanju znanosti u nas za širu javnost. Najviše što se može očekivati od slušatelja je da zatvori radio. I da misli svoje.

Na kraju bih svakog čitatelja zamolio da se zapita zašto sam napisao ovaj članak i jesam li ga uopće trebao napisati. To pitanje test je demokratičnosti svakog od nas.

* Bivši je, komunistički sustav iznjedrilo mnoštvo fraza koje omogućuju govorniku da govori mnogo, a da opet ne kaže ništa (sigurna zaštita od toga da ga netko ne uzme na zub). Zanimljivo je da mnoge takve fraze susrećemo i u suvremenim komunikacijama. Evo nekih: "pedeset godina je i malo i mnogo", "neki drugovi (kolege etc.)", "neponovljivo umjetničko djelo" (svako je umjetničko djelo "neponovljivo" – ako nije plagijat!), "jedan od najvećih naših znanstvenika", "riječ je o kompleksnom problemu koji zahtijeva multidisciplinarni pristup" (rečenica oslobađa govornika obaveze da o problemu kaže bilo što konkretno). Zanimljivo je da su komunisti već zarana shvatili kako su ovakve rečenice dobre za poslušni partijski puk, ali su sasvim neprikladne za indoktrinaciju širokih narodnih masa. Za te su posljednje služili heroji rata, a zatim i rada (udarnici) – ljudi s imenom i prezimenom.